

A New Age(ncy)?

- En diskursteoretisk analys av begreppet agencies förändring i betydelse i olika kontexter

Abstract

Tidigare forskning har visat att buzzwords tas upp av organisationer så att begreppets betydelse förändras. Detta kan leda till en urvattning av begreppen och en avvärjning av de perspektiv som från början använt sig av begreppen. Begreppet agency har tagits upp av Världsbanken som ett buzzword och används frekvent i deras rapport för ökad jämställdhet från 2014. Begreppet är betydande inom feministisk teori och en förändring i begreppets betydelse kan få konsekvenser för jämställdhetsarbete.

Utifrån Laclau och Mouffes diskursteoretiska metod har vi analyserat begreppet agencys betydelse i tre olika kontexter; från en feministisk teori via en feministisk NGO till Världsbankens rapport. Vår analys tyder på att det sker en liberalisering av agencydiskursen och att agency i olika kontexter tillskrivs olika subjekspositioner. Exempelvis står agency i Världsbankens diskurs främst i ekvivalens med "manligt" kodade egenskaper och sysslor och i motsats till "kvinnligt" kodade egenskaper och sysslor. Vidare visar resultatet att begreppets betydelse övergår från att tillskrivas ett agerande mot diskurser till ett agerande inom diskursen. Detta gör att agency får en förändrad betydelse då begreppet i Världsbankens diskurs tillskrivs främst "manliga" egenskaper och begreppet verkar befästande av rådande liberala diskurs.

Nyckelord: diskursanalys, agency, Världsbanken, buzzword, feminism.

Antal ord: 9943

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Teori och metod	2
1.3	Material och avgränsning	5
1.4	Forskningsöversikt	7
1.5	Bakgrund	8
2	Analys	9
2.1	Agencydiskursen i Bronwyn Davies artikel.....	10
2.2	Agencydiskursen i AWID:s publikationer och Naila Kabeers artikel	11
2.3	Agencydiskursen i Världsbankens rapport.....	14
3	Diskussion	20
3.1	Jämförelse av Davies och AWID/Kabeers agencydiskurser.....	20
3.2	Världsbankens agencydiskurs	21
3.3	Världsbanken som kunskapsbank	21
3.4	Förändring i begreppet agencies betydelse	22
3.5	Ytterligare effekter av Världsbankens användande av begreppet	24
4	Slutsats	25
5	Avslutning	26
6	Referenser	27

1 Inledning

Abstrakt sett är språket ett öppet teckensystem där begriplighet ständigt skapas och ifrågasätts. (Butler 2007: 226)

I föreliggande uppsats tar vi avstamp i synen att verkligheten skapas av språket. Vi ämnar undersöka en eventuell förändring av betydelse i begreppet *agency* när det används av Världsbanken som ett *buzzword*, jämfört med hur det har använts i feministiska teorier och i den icke-statliga organisationen *The Association for Women's Rights in Development* (AWID). Vårt intresse för denna eventuella förändring väcktes när vi läste om hur begrepp inom utveckling urvattnas på sin betydelse när de används som buzzwords (Cornwall 2010).

Buzzword, syftar till det "buzz" ordet får av att vara inneord (Cornwall 2010: 2). Ett buzzword är ett trendord, som ofta används mer för att imponera än för att förklara (Oxford English Dictionary 2016, "buzzword"). Enligt Cornwall är buzzword begrepp utan bestämd mening, som kan fyllas i mening av olika aktörer (2010: 5). Vi menar att begreppet *agency* har blivit ett buzzword då Världsbanken använder det 525 gånger i sin drygt tvåhundra-sidiga rapport *Voice and Agency: Empowering Women and Girls for Shared Prosperity* (World Bank 2014).

Vi fick upp ögonen för begreppet *agency* genom just Världsbankens frekventa användning av begreppet. Detta intresserade oss särskilt då *agency* länge varit ett viktigt begrepp inom feministisk teori (Parker 2012), och Världsbanken inte är uttalat feministisk (World Bank 2016). Vår hypotes är därför att feministiska teorier och Världsbanken tillskriver begreppet olika betydelser. I *Introductory overview - buzzwords and fuzzwords: deconstructing development discourse* skriver Andrea Cornwall hur begrepp som "participation", "citizenship" och "empowerment" förlorar sin slagkraft när de blir till buzzwords (2010: 5). Om Cornwalls teori stämmer även på ordet *agency*, kan feminismens begrepp komma att urvattnas.

Uppsatsens disposition lyder som följer: Vi kommer först presentera vårt syfte och vår frågeställning för att sedan presentera vår teori och metod. Under teori och metod kommer vi även att diskutera vår position i undersökningen, samt undersökningens validitet och reliabilitet. Efter det kommer vi att redogöra för vårt val av material och våra avgränsningar, varpå vi presenterar den tidigare forskning vi tagit del av samt en kort bakgrund om Världsbanken. Därefter presenterar vi vår diskursanalys, som är uppdelad i tre delar efter de tre olika *agency*-diskurser vi ska undersöka. Analysen följs av en diskussion och en slutsats där de viktigaste slutsatserna från analys och diskussion återfinns. Avslutningsvis kommer en kort avslutning där uppsatsen sammanfattas.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka om, och i så fall hur, Världsbanken förändrar betydelsen i begreppet agency. Detta är intressant av främst två anledningar: För det första för att tidigare forskning visat att Världsbanken har urvattnat andra begrepps betydelse (Cornwall & Eade 2010). För det andra för att begreppet agency är ett betydande begrepp inom feministisk teori (Parker 2012) och att en förändring i betydelse av begreppet kan avvärja det feministiska arbetet (jmf Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110).

Vi har valt följande frågeställning:

Hur förändras begreppet agencies betydelse av att Världsbanken använder begreppet som buzzword?

1.2 Teori och metod

Efter denna presentation av syfte och frågeställning ska vi nu presentera vår teori och metod. Vi har valt att använda oss av diskursanalys, eller närmare bestämt diskursteori. Nedan kommer vi redogöra för varför vi valt denna teori och metod samt en förklaring av dem. Vi kommer även ta upp vår position som uppsatsförfattare och beröra undersökningens och uppsatsens validitet och reliabilitet.

Vi har valt att besvara vår frågeställning med hjälp av diskursanalys, då vi anser att det är den bäst lämpade metoden för att undersöka förändring i ett begrepps betydelse i olika kontexter. Detta för att diskursanalys fokuserar på diskursiva relationer och har utgångspunkten att språket formar verkligheten snarare än att beskriva den (Bergström & Boréus 2005: 305). Därför är diskursanalys en fruktbar metod att använda för att undersöka hur olika relaterande ord och begrepp används för att ge mening åt det begrepp vi är intresserade av.

Diskursanalys kan till en början vara svår att ta till sig. Vi har därför som ambition att försöka förenkla förståelse genom konkreta exempel. Vi kommer använda oss av Judith Butlers teori om performativitet - att kön/genus görs - i våra exempel (Rosenberg 2005: 9).

I diskursanalys kombineras teori och metod i en paketlösning (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 10), därför har vi valt att ha en gemensam rubrik för teori och metod. Paketet innehåller fyra delar: ontologiska och epistemologiska premisser om språkets roll i den sociala konstruktionen av världen, teoretiska modeller, metodologiska riktlinjer och specifika tekniker för språkanalys. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 10) Det finns inom diskursanalys många olika tänkare som tagit fram egna angreppssätt till analysmetoden, bland andra Michel Foucault, Norman Fairclough och Ernesto Laclau och Chantal Mouffe. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 7)

Vi har valt Laclau och Mouffes diskursteori, då ett nyckelord i deras teori är *diskursiv kamp*. Diskursiv kamp syftar till diskursers kamp om att låsa fast begrepp på sitt eget sätt (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 13), och det är just denna kamp om begrepps betydelse som intresserar oss. Dessutom använder de

sig av konkreta analysverktyg (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 32-7) vilket underlättar för undersökningen. Dessa är de huvudsakliga anledningarna till att vi valde just Laclau och Mouffes diskursanalys.

Nedan kommer vi förklara diskursteorins ontologiska och epistemologiska premisser, teori och metod. Vi börjar med att förklara premisserna för teorin, för att sedan motivera vårt val av teori och metod och i tur och ordning förklara de olika delarna.

Ontologiskt och epistemologiskt bygger diskursanalys på en social-konstruktivistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi, där verkligheten mer eller mindre ges mening genom språket. Den fysiska världen får bara mening genom en diskurs. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 11-5) Med exempel från Butler kan en istället säga att genus bara får mening genom en diskurs, eller genom språket. Enligt Butler är genus ingen inre essans, utan genus skapas aktivt genom upprepade handlingar som befäster de diskurser som skapar genus som de ses idag. En "kvinna" görs genom imiteringar av det som idag kodas som "kvinnligt". Därmed skulle också könet förändras genom att diskursen förändras. (Rosenberg 2005: 14-17; Butler 2007: 87-8, 214) Detta är också anledningen till varför vi skriver "kvinna"/"kvinnligt" och "man"/"manligt" inom citattecken. Enligt Butler är "kvinnor" och "män" inte är detta i sig själva, utan att människor skapas och görs för att passa in i den bild vi har av "kvinnor" och "män" (Butler 2007: 50-1). Vi kommer även att skriva andra explicita subjekspositioner inom citattecken.

Liksom könet förändras av diskursens förändring, förändras också det sociala om diskursen förändras (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 16). Laclau och Mouffe menar, precis som poststrukturalismen, att tecken får nya betydelser socialt genom konflikter (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 32). Exempelvis kan "kvinna" skapas med en annorlunda betydelse genom aktiva handlingar som till exempel crossdressing och dragqueens (Rosenberg 2005: 17). Syftet med diskursanalys är att visa på de processer som sker när tecknens betydelse ska fastställas (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 32). En vill dekonstruera de strukturer som utgör vår "verklighet" och visa att världen som den ser ut är ett resultat av konstituering av det sociala med sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 56).

Teoretiskt står Laclau och Mouffe på en marxistisk och poststrukturalistisk grund. För vår undersökning är inte Laclau och Mouffes teori om det sociala relevant och vi fokuserar därför enbart på den poststrukturalistiska delen av teorin. Laclau och Mouffe menar att all mening är kontingent och att allting alltså skulle kunna ha en annan betydelse men att det inte nödvändigtvis måste ha det. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 40-5) En förändring i betydelse genom att tecken sätts i ny relation till varandra sker genom *artikulation*. Artikulation reproducerar eller ifrågasätter diskurser genom att fixera betydelser på bestämda sätt. Diskurser är därför tillfälliga *tillslutningar* i betydelse, men på grund av kontingensen kan denna betydelse komma att förändras. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 35-6)

Laclau och Mouffe menar att "objektivitet" skapas genom en avlagrad diskurs när vi inte längre ser alternativ till denna betydelse. Utifrån detta menar de att objektivitet i själva verket är *ideologiskt* då vi bara ser en del av "verkligheten". (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 40-5) Då poststrukturalismen och Laclau och Mouffe inte anser att den objektiva verkligheten finns (Winther

Jørgensen & Phillips 2000: 40), så är det omöjligt för oss att klarlägga en sådan. Istället vill vi visa på hur diskurser försöker skapa verkligheten som objektiv.

Laclau och Mouffes analysverktyg bygger på grundlig läsning av texter för att hitta samband mellan begrepp i form av *ekvivalens- och motsatskedjor*. Analysverktygen innefattar även själva ett antal begrepp som används för att klassificera materialet. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 31) Ett betydande begrepp är *nodalpunkt*, vilket är ett tecken som andra tecken ordnas kring och från vilken de får sin betydelse. Det är kring nodalpunkter som diskurser får sin form. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 33) I Butlers diskurs om kön skulle "kvinna" kunna vara en nodalpunkt. I vår undersökning är "agency" nodalpunkt i de diskurser vi undersöker. Nodalpunkten agency är även en *flytande signifikant*, ett begrepp vars betydelse det råder delade meningar om i olika diskurser och som varje diskurs försöker tillskriva just sin betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 35).

Alla tecken inom en diskurs kallas för *moment*. Tecken som till skillnad från momenten inte blivit diskursivt artikulerade kallas *element*. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 33) I vår undersökning kommer vi bara ta upp begrepp som artikulerats till moment och dessa kommer kontinuerligt att utmärkas med citattecken. I en diskurs med "kvinna" som nodalpunkt skulle moment kunna vara "mjuk", "irrationell" och "känslig". Liksom kommer framgå av vår analys är exempelvis "economic opportunity" och "poverty" moment inom Världsbankens agencydiskurs. En diskurs skapas genom *uteslutningar* av andra möjliga betydelser. De möjliga betydelser som inte finns med i diskursen är istället en del av *det diskursiva fältet*. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 33-4)

Winther Jørgensen och Phillips introducerar också Faircloughs begrepp *diskursordning* (2000: 35) och föreslår att även detta används tillsammans med Laclau och Mouffes metod. Medan det diskursiva fältet är allt det som diskursen utesluter, är diskursordning ett avgränsat antal diskurser som är i konflikt på samma område (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 35). Med exemplet "kvinna" igen kan en diskursordning bestå av exempelvis diskurser som är icke-feministiska, diskurser om särartsfeminism och diskursen om Butlers heterosexuella matris (i vilken hon kritiserar kopplingen feminin=kvinnlig=kvinna) (Rosenberg 2005: 10). I vår undersökning är de diskurser som strävar efter att ge begreppet agency just sin betydelse del av den diskursiva ordning vi undersöker.

Nodalpunkten, flytande signifikanter och moment knyts ihop till ekvivalens- och motsatskedjor i diskurserna. Exempelvis bildar nodalpunkten "agency" en ekvivalenskedja tillsammans med moment som "economic opportunity" och "education". I motsats till denna kedja bildas en kedja innehållandes moment som "poverty" och "voicelessness". (Se 2. *Analys*.) Enligt Winther Jørgensen och Phillips finns diskursens gränser där element artikuleras på ett sätt som inte är förenligt med diskursens entydighet (2000: 136). Var denna gräns går kan upplevas godtyckligt, men får bestämmas efter syftet med analysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 35).

Vi kommer i vår undersökning som sagt använda oss av en post-strukturalistisk och socialkonstruktivistisk teori. Med en sådan utgångspunkt är det viktigt att se sin egen roll i analysen och diskussionen. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 111) Eftersom allt är diskurser står vi som utför diskursanalysen också i olika diskursiva strukturer och vi kan aldrig se diskurser utifrån. Varje försök att analysera dessa diskurser producerar kunskap och sociala relationer

som förändrar diskursen, och därför kan en objektiv värld aldrig visas utan bara den bild av världen vi kan undersöka från vår position, påverkad av vår undersökning. (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 56, 111) Detta gör att vår undersökning samtidigt delvis skapar och förändrar den diskurs vi undersöker, vilket också betyder att den diskurs vi undersökt, nu och i framtiden kan se annorlunda ut på grund av vår och andras påverkan.

Vi som skriver uppsatsen har en särskild diskursiv position som är delvis privilegierad (exempelvis är vi vita och medelklass). Trots många liknande erfarenheter har vi också erfarenheter som skiljer oss från varandra, precis som alla andra också har. Detta ger oss, och alla andra, olika *politics of location*; vår kunskap är situerad och ser därmed olika ut från olika positioner (jmf Hinton 2014: 100). Vår analys blir därför begränsad till den kunskap vi har tillgång till i våra positioner (jmf Parker 2012: 9).

Joe Parker skriver i artikeln *Questioning Appropriation: Agency and Complicity in a Transnational Feminist Location Politics* att det är viktigt att framhålla sin egen position, särskilt om denna är privilegierad, för att inte befästa och förstärka ojämlika strukturer (2012: 9). Våra positioner - i jämförelse med Världsbankens rapporters målgrupps positioner - är privilegierade, vilket gör att vi inte har tolkningsföreträde. Exempelvis begränsar våra positioner våra möjligheter att uttala oss allmänt om utveckling, då tolkningsföreträdet till stor del ligger hos personer med andra subjektspositioner än våra. Vi menar dock att det ändå är fruktbart att göra denna undersökning för att få en bättre förståelse för hur begreppet agencies betydelse eventuellt förändrats och vilka effekter det kan få.

Vi vill reservera oss för att diskursanalys är en kritiserad analysmetod på grund av risken för subjektiva tolkningar (Winther Jørgensen & Phillips 1999: 28-30). En undersöknings validitet ökar dock av transparens och läsarens möjlighet att ta del av det analyserade materialet för att kunna göra en egen tolkning (Bergström & Boréus 2012: 408). Därför kommer vi redovisa alla citat vi analyserar i 2. *Analys*. För att öka vår reliabilitet (Esaiasson m. fl. 2012: 63) har vi lagt stor vikt vid noggrannhet och vid att vara konsekventa i vår analys. Vidare vill vi uppmärksamma vår benämning av enbart två kön. Vi är medvetna om att det finns fler kön än två, men vårt material behandlar bara "man" och "kvinna" varför vi också förhåller oss till endast dessa två i uppsatsen.

1.3 Material och avgränsning

Ovan har vi presenterat teori och metod, berört validitet och reliabilitet samt diskuterat kring vår egen position när vi utför vår analys. Nedan kommer vi redogöra för det material vi använt samt vilka avgränsningar vi har gjort. I vår undersökning rör vi oss inom utvecklings- och/eller jämställdhetsdiskurser, vilket kan ses genom vårt materialval.

Vi har använt oss av en rapport från Världsbanken, av två feministiska teoretiker samt publikationer från *The Association for Women's Rights in Development* (AWID). Valet av institutionen Världsbanken grundar sig i tidigare

forskning som menar att Världsbanken tidigare har förändrat begrepps betydelse (Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110).

Begreppet agency är från början ett feministiskt begrepp (Parker 2012), varför det är relevant att undersöka dess betydelse inom en feministisk diskurs. Vi vill undersöka begreppets betydelse både ur ett teoretiskt feministiskt perspektiv, och hur det används i en mer praktisk feministisk verksamhet, och sedan undersöka hur begreppet används av Världsbanken. Anledningen till att vi valt att även analysera begreppets användning i en feministisk praktik grundar sig i att vilja se en eventuell övergång i begreppets betydelse från feministisk teori, till feministisk praktik och sedan till jämställdhetsarbetet hos Världsbanken. Vår utgångstanke är att det kan ge en mer rättvis och tydlig bild av hur begreppet eventuellt förändrats.

Då agency har blivit ett buzzword - alltså ett trendord - är det viktigt att använda material från Världsbanken som är nära i tid och som också tydligt visar på att agency blivit just ett buzzword. Världsbanken har använt begreppet agency tidigare än i vår valda publikation men inte i samma utsträckning som i publikationen från 2014, som även har begreppet i sin titel. Därför valde vi just rapporten *Voice and Agency: Empowering Women and Girls for Shared Prosperity* (World Bank 2014).

I denna rapport är den feministiska teoretikern Naila Kabeer flitigt citerad. För att undersöka begreppet agencies eventuella förändring utan förändringar i teoretiska grundtankar valde vi en NGO som även den citerar Kabeer, nämligen AWID. Valet av NGO föll på AWID, och ingen annan NGO som använder sig av Kabeers teorier, för att det är en feministisk, internationell organisation som jobbar med utveckling- och jämställdhetsfrågor. Organisationen är även den NGO som vi fann använde begreppet agency mest frekvent.

AWID är en organisation som producerar och ger ut egna publikationer samt även publicerar texter av deras många partnerorganisationer. Trots detta var materialet dock begränsat. Vi har därför använt oss av en av deras egenproducerade publikationer och en publikation skriven av en partnerorganisation. Dessa är *Reflections towards a post-2015 development agenda An AWID in-depth analysis of the Post-2015 High Level Panel Report and recommendations moving forward* (2013) samt Lisa VeneKlasen och Alia Khans *Organizing for Women's Economic Empowerment: access to resources and principles for change* (2013) Detta urval kan vara en nackdel, dels på grund av det begränsade materialet och för att AWID själva bara skrivit en av texterna. Dock har vi valt att komplettera publikationerna från AWID med en artikel av Kabeer, både för att hon redan är citerad hos AWID och för att vi funnit många konkreta likheter mellan dessa, till exempel deras explicita användning av olika typer av makt (se 2.2 *Agencydiskursen i AWID:s publikationer och Naila Kabeers artikel*). Vidare har vi också valt att analysera de tillsammans för att de båda är praktiskt inriktade. Den artikel av Kabeer vi har valt är *Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's empowerment* (1999).

Inom feminism finns det ett flertal syner på agencies betydelse (Parker 2012). Då vi valt att utgå från Kabeers grundsyn gällande NGO och även Världsbanken har vi valt en feministisk teoretiker som även denna har samma teoretiska hållning, nämligen Bronwyn Davies. Vi har valt hennes artikel *The Concept of Agency: A Feminist Poststructuralist Analysis* (1991). Vi tolkar både Davies (1991) och Kabeer (1999) som att agency bara kan göras i vissa subjekt-positioner, men inte i andra. I upptakten av vårt uppsatsskrivande planerade vi

även att använda oss av Joe Parkers teori (2012) tillsammans med Davies, men fann dessa för teoretiskt olika och valde därför bort Parker från vårt material. Då liknande teoretiska tankar är genomgående i de olika delarna av analysen menar vi att detta kan ge ett mer rättvisande resultat då skillnader i betydelse hos begreppet inte kommer att ligga i teoretiska synsätt. En nackdel med detta genomgående teoretiska synsätt är dock att vi inte ser hela agencydiskursen. Vår undersökning blir därmed avgränsad till nämnda agencydiskurs, medan vi inte kan uttala oss om Parkers och andra teoretiskers agencydiskurser.

1.4 Forskningsöversikt

Vi har behandlat syfte, frågeställning, teori och metod och nu senast material och avgränsning. Nedan följer en redogörelse för tidigare forskning om begreppsförändring inom utvecklings- och jämställdhetsdiskurser. Vi ska ge exempel på hur begrepp tidigare fått förändrad betydelse och ta upp så kallad *NGO-isation*. Vi kommer även ta upp Världsbankens tidigare förändring av begrepps betydelse.

Forskning har tidigare gjorts på många buzzwords, till exempel; "civil society", "poverty", "community", "rights-based", "poverty eradication", "participation", "good governance", "development", "social capital", "gender", "citizenship", "globalisation", "security", "faith-based", "social protection", "peacebuilding", "secularism", "fragile states", "capacity building", från "needs" till "rights", "progress" (Cornwall 2010: 2-4), "empowerment" (Batliwala 2010) och "NGO" (Jad 2010: 200).

NGO-isation handlar om hur NGO:s avpolitiserar sociala rörelser och tar över deras arbete (Jad 2010). Då kan också den diskurs och de begrepp sociala rörelser har använt förändras. Det finns många exempel på begrepp som tillskrivits en förändrad betydelse på grund av att NGO:s och andra institutioner har börjat använda dem. Ines Smyth skriver till exempel i *Talking of gender: words and meanings in development organisations* (2010) att begreppet "gender" helt har förlorat sin betydelse och att begreppet, som nu är tömt på mening, kan komma upp i alla möjliga sammanhang utan att utmana. Vidare tar Smyth upp begreppet "empowerment" och skriver att begreppet har en lång historia av förändrad betydelse: från feministiska teorier via den kristna högern och New Age:s självhjälpmanualer till företag. Begreppet "empowerment" har också gått från att vara en process till att bli ett mål i sig. (2010: 146)

Även Srilatha Batliwala skriver om det nämnda begreppets förändring i *Taking the power out of empowerment - an experiential account* (2010). Batliwala menar att ordet, sedan det introducerades av feministrörelsen på 70-talet, har blivit såpass "mainstream" och missbrukat att det inte längre har kvar sin betydelse (2010: 111-2). Vidare skriver Batliwala att denna omstörtning av begrepp är ett problem med större konsekvenser än de språkliga (2010: 112).

Världsbanken har tidigare anammat begrepp som inte vanligtvis associeras med banken. Exempelvis använder de sig av uttrycken *voices of the poor* och *adjustment with a human face*. (Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110) Något som kan ha gett effekter för dessa uttrycks betydelse.

1.5 Bakgrund

Nedan kommer vi kortfattat presentera Världsbanksgruppen och Världsbanken. Världsbanksgruppen består i själva verket av fem olika organisationer, varav två av dem bildar Världsbanken. Dessa två är *International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)* och *The International Development Association (IDA)*. IBRD är den äldsta organisationen och grundades år 1945 för att genom en samägd bank förenkla utlåning av pengar i andra världskrigets efterföljd. IBRD:s målgrupp är rikare fattiga länder som har möjlighet att betala tillbaka lån. Organisationen är den i Världsbanksgruppen som omsätter mest pengar och går normalt med vinst, trots att detta inte är ett uttalat mål. IDA:s fokus är istället de fattigaste länderna som inte har råd att låna av IBRD. Av IDA får länderna räntefria lån med långa amorteringstider. Lånen är ofta till specifika projekt för att främja ekonomisk utveckling. Länder måste acceptera de grundvärderingar banken företräder för att få låna. Världsbanksgruppen har därför kritiserats för att vara ett maktverktyg för väst, och särskilt USA, då de dominerande åskådningarna hos banken är västerländska. (Sundström, Rosén & Hall 2004: 78-85)

2 Analys

Efter denna kortfattade bakgrund ska vi utföra vår analys och presentera de ekvivalens- och motsatskedjor vi har fått fram genom vår diskursanalys. Först redovisar vi begreppen - eller momenten - vi kommit fram till för att sedan gå in närmare på hur vi gått tillväga i analysen, med citat som exempel. Vi har valt ut citat som vi menar är representativa för och tydligast ger en bild av respektive text. Vi börjar med att analysera Davies teori, sedan går vi in på publikationerna från AWID och Kabeers artikel, för att sedan analysera rapporten från Världsbanken.

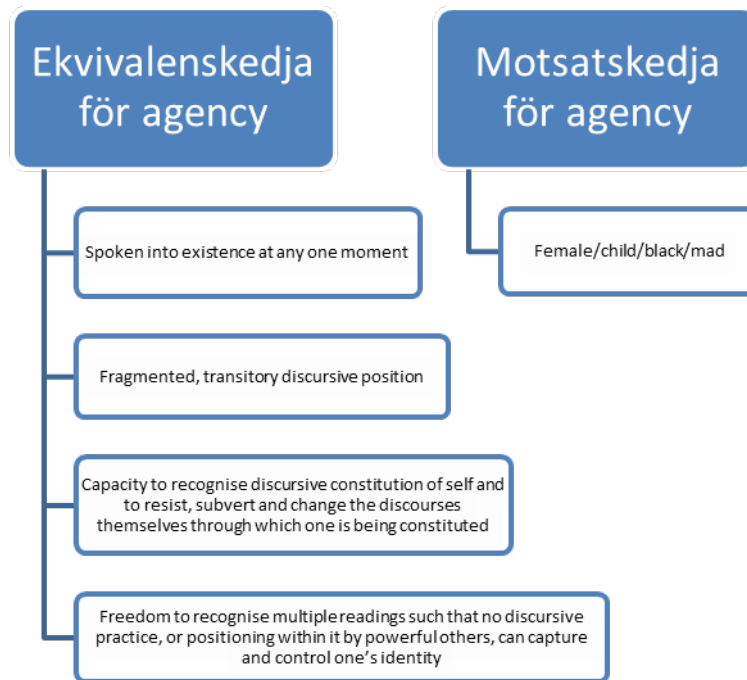
Som sagt är gränsen för var diskurser börjar och slutar omdiskuterat och vi har bestämt vår gräns efter syftet med vår undersökning. Det viktigaste för vår analys är begreppet agencies tillskrivning av betydelse och vi har därför valt att fokusera på de ord vi tolkat som de som har störst påverkan på begreppets betydelse. Detta för att de har förekommit mest frekvent i samband med begreppet och också för att vi tolkar det som att de orden/ordföljder/begrepp tydligast skapar agencies betydelse, antingen som beskrivande eller som motsats (i ekvivalens- och motsatskedjor).

I respektive agencydiskurs används begreppet agency i samband med flera andra begrepp. Dessa är begrepp som ingår i respektive diskurs, till vilken plats de blivit diskursivt artikulerade genom tillslutningar i betydelse. På det viset har de blivit skilda från det diskursiva fältet och bildat en egen diskurs. Som vi skrivit i *1.2 Teori och metod* är agency en nodalpunkt i diskurserna. Agency får sin betydelse av sin koppling till andra begrepp, alltså till momenten i diskursen. I ekvivalens- och motsatskedjorna står samtliga begrepp i motsatskedjan i motsats till nodalpunkten. Samtidigt står vissa begrepp i motsatskedjan i motsats till specifika begrepp i ekvivalenskedjan. Sambandet mellan agency och begreppen i motsatskedjan har vi inte märkt ut extra. De specifika begreppen däremot är särskilt utmärkta med streck mellan "motsatsparen". Både begreppen i ekvivalenskedjan och begreppen i motsatskedjan står utan inbördes ordning.

För att begränsa vår påverkan på diskursen och på resultatet av vår analys har vi valt att använda oss av originalspråk i så stor utsträckning som möjligt. Därför står samtliga moment i ekvivalens- och motsatskedjorna på engelska. När momenten berörs i flytande text skrivs dessa ibland på engelska (och utmärks som tidigare nämnts ut av citattecken) och är ibland översatta till svenska för att förenkla förståelsen av vår analys och främja läsbarheten i uppsatsen. Begreppet agency används så pass frekvent genom hela uppsatsen att det för läsbarhetens skull får stå utan citattecken trots att det är ett moment i samtliga diskurser.

2.1 Agencydiskursen i Bronwyn Davies artikel

Nedan kommer vi redogöra för vår analys av Bronwyn Davies artikel *The Concept of Agency: A Feminist Poststructuralist Analysis* (1991). Vi kommer att först presentera ekvivalens- och motsatskedjor i figur 1, sedan redogöra för citat och analys samt ge ett konkret exempel på vår tolkning av Davies utifrån kön. Vi avslutar med en kort sammanfattning.

Figur 1. Ekvivalens- och motsatskedja för Davies agencydiskurs.

Agency is spoken into existence at any one moment. It is fragmented, transitory, a discursive position that can be occupied within one discourse simultaneously with its non occupation in another. Within current ways of speaking it is a readily attainable positioning for some and an almost inaccessible positioning for others. Individuals who are positioned on the female side of the male/female dualism or in the negative side of any other dualism such as black/white, child/adult, mad/sane are rarely heard as legitimate speakers, are rarely positioned with agency. (Davies 1991: 52)

Vi tolkar detta citat som att agency kan komma till och börja existera genom rösten, och att detta kan hända när som helst. Davies skriver också att någon som inte bli hörd som en legitim talare sällan positioneras med agency. Agency är i det här fallet uppdelad och övergående; en diskursiv position som en person kan tillskrivas inom en diskurs samtidigt som samma person inte tillskrivs agency inom en annan diskurs. Utifrån detta läser vi Davies som att agency är en position en person kan inta: en subjektsposition. Huruvida en person har agency bestäms därför efter vilken subjektsposition denna person tillskrivs och vilken diskurs personen befinner sig i.

Davies skriver att inom det sätt vi talar på idag är agency en lätt uppnåbar position för vissa, medan andra nästan inte alls kan nå det, och hon ger exempel på dikotomier där de två sidorna av begreppsparen värderas olika. I

dessa dikotomier blir den icke-premierade sidan sällan hörd som legitim talare, och då också sällan positionerad med agency. Vår tolkning är således att agency är starkt förknippad med röst och att bli hörd, och att denna position bestäms utifrån den diskurs och diskursposition en befinner sig i.

Agency is never freedom from discursive constitution of self but the capacity to recognise that constitution and to resist, subvert and change the discourses themselves through which one is being constituted. It is the freedom to recognise multiple reading such that no discursive practice, or positioning within it by powerful others, can capture and control one's identity. (Davies 1991: 51)

Davies skriver här att agency är kapaciteten att känna igen den diskursiva konstruktion som en själv är, och att kunna stå emot, omstörta och förändra de diskurser som en själv skapas genom. Agency handlar då inte om en specifik plats eller subjektposition, utan snarare om att kunna förändra den subjektposition en har. Agency är friheten att kunna se fler diskurser än den allmänt rådande så att en inte själv kan fångas. Vi tolkar Davies som att agency är friheten att själv kunna kontrollera sin identitet. Vi har därför tolkat Davies som att agency kan vara två olika saker: antingen en diskursiv position eller ett görande där diskursiva positioner omförhandlas.

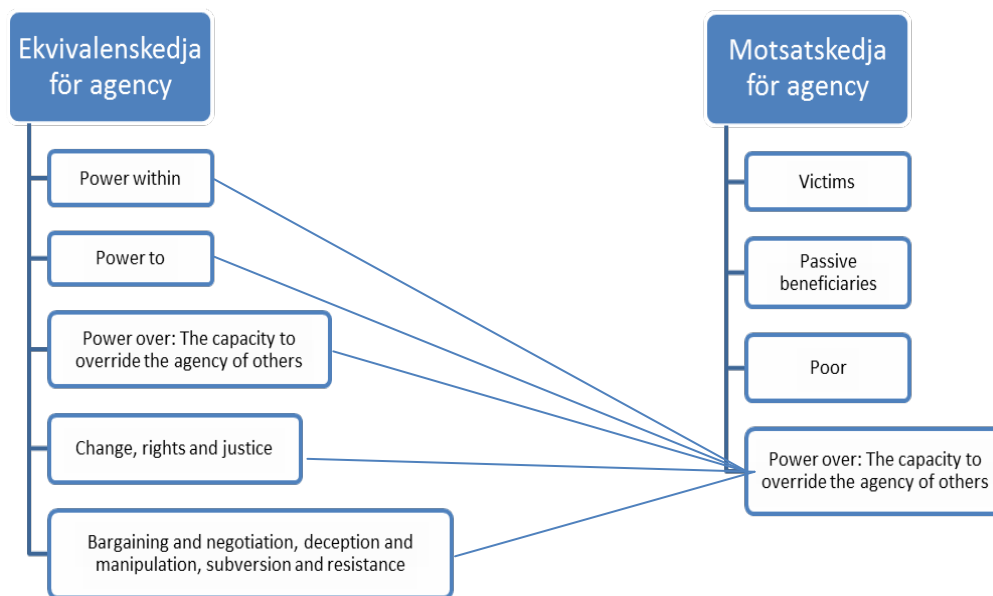
För att konkretisera detta med ett exempel kan en applicera vår analys av Davies teori på kön. Enligt poststrukturalismen skapar vi oss själva genom språket. Vi kan återigen använda oss av Butlers performativitetsteori där "kvinna" inte är något essentiellt i sig utan någonting en gör, en position en tillskrivs och skapar (Rosenberg 2005: 14-15). På vis är också subjektpositioner någonting som görs, hela tiden om och om igen. Vi har tolkat Davies som att när subjektpositionen "kvinna" görs tillskrivs inte denna position agency, medan när subjektpositionen "man" görs tillskrivs den agency. Att subjektpositionen "man", men inte "kvinna" tillskrivs agency är ett resultat av den rådande diskursen. Vi tolkar Davis som att "kvinnor" sällan ses som legitima talare i sagda diskurs, och positioneras då inte heller med agency. Dock kan en "kvinna" tillskrivas agency om hon ser den diskurs hon skapas genom och gör motstånd mot denna; hon tillskrivs agency om hon själv kan bestämma vem hon görs till.

Sammanfattningsvis har vi tolkat Davies artikel som att agency kan skapas genom rösten och genom vilka som blir hörda. En person som inte hörs som en legitim talare tillskrivs inte heller agency. Vidare har vi tolkat artikeln som att agency tillskrivs specifika subjektpositioner, men att agency också kan göras genom ett motstånd mot att bli placerad i en särskild subjektposition.

2.2 Agencydiskursen i AWID:s publikationer och Naila Kabeers artikel

Nu när vi har analyserat Davies artikel ska vi gå vidare med analysen av AWID:s publikationer *Reflections towards a post-2015 development agenda An AWID in-depth analysis of the Post-2015 High Level Panel Report and recommendations moving forward* (2013) och *Organizing for Women's*

Economic Empowerment: access to resources and principles for change (2013), samt Naila Kabeers artikel *Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's empowerment* (1999). Vi kommer precis som i ovanstående avsnitt börja med att presentera ekvivalens- och motsatskedjorna i figur 2 och redogöra för citat och analys. Sedan följer ett exempel utifrån kön, en jämförelse med analysen av Davies agencydiskurs och till sist en kort sammanfattning.

Figur 2. Ekvivalens- och motsatskedja för AWID och Kabeers agencydiskurs.

Power within is one's own sense of self and agency. (VeneKlasen & Khan 2013: 8)

[A]gency - the ability to define one's goal and act upon them. Agency is about more than observable action; it also encompasses the meaning, motivation and purpose which individuals bring to their activity, their sense of agency, or 'the power within'. [...] It can take the form of bargaining and negotiation, deception and manipulation, subversion and resistance as well as more intangible, cognitive processes of reflection and analysis. It can be exercised by individuals as well as by collectivities. (Kabeer 2000: 438)

Agency has both positive and negative meanings in relations to power. In the positive sense of the 'power to' it refers to people's capacity to define their own life-choices and to pursue their own goals, even in the face of opposition from others. Agency can also be exercised in the more negative sense of 'power over', in other words, the capacity of an actor or category of actors to override the agency of others, for instance, through the use of violence, coercion and threat. (Kabeer 2000: 438)

I AWID:s publikationer och Kabeers artikel återkommer olika typer av makt och maktutövande. Agency kopplas till detta som en inneboende makt, en makt att göra saker, som en makt över andra eller makt tillsammans. Enligt citaten kan agency delas upp i positiv eller negativ makt. Den positiva makten innefattar makten som finns inom en själv eller makt att agera. Makten att agera kan ta sig form av att själv bestämma sina mål och att kunna agera utefter dem. Den kan också vara ett slags motstånd genom exempelvis förhandling, manipulering eller

reflektion; “bargaining and negotiation, deception and manipulation, subversion and resistance”. Den negativa makten kallas också “makt över”, något vi tolkar som exempelvis att få sin vilja fram genom hot, tvång eller våld. Vi tolkar därför “power over” som både en ekvivalent till begreppet agency och som en motsats, då att sätta sig över någon annans agency oundvikligen leder till att denna persons agency minskar.

Recourses (pre-conditions) + Agency (individual and collective power in action) → Change, rights and justice (improvement in women’s status, condition and possibilities, and more just and sustainable alternatives).
(Vene Klasen & Khan 2013: 8)

Citatet visar att begreppet agency också används som något som leder till förändring, rättigheter och rättvisa. Denna agency kan både vara en individuell makt, som exempelvis makt att göra något, och kollektiv makt, “power with”. Den gemensamma makten är en makt som skapas genom gemensamma ansträngningar och solidaritet (VeneKlasen & Khan 2013: 8). Av citatet kan utläsas att de former av makt - och därmed agency - som tagits upp i tidigare citat inte är tillräckliga för att åstadkomma förändring, då detta även kräver förutsättningar i form av resurser. Vad dessa resurser är framgår inte i publikationen.

Women are recognized as the poorest of the poor, which is indeed accurate - but it is the portrayal of women mostly as victims and passive beneficiaries in this report [post-2015 High Level Panel (HPL) report] that is particularly problematic. Such an approach fails to recognize women’s agency in a meaningful way. (AWID 2013: 7)

AWID pekar på, vad vi tolkar som, subjektspositionen “fattig”. Detta sätt att tala om kvinnor som de fattigaste kritiserar organisationen som att inte se kvinnornas agency. Detta gör även att begrepp som “victims” och “passive beneficiaries” placeras i motsatskedjan, då kvinnor avskrivs agency när de tillskrivs rollen som offer och som passiva bidragstagare.

Nu ska vi exemplifiera agency som makt utifrån kön. Hos AWID och Kabeer tillskrivs både subjektspositionen “man” och subjektspositionen “kvinna” agency. Således innehar båda dessa olika former av makt. Däremot kan en persons agency bli svårigenkänd genom att personen tillskrivs andra subjektspositioner som inte har makt i den rådande diskursen - och som därmed inte associeras med agency - till exempel “fattig”. Det är alltså de positioner i diskursen som tillskrivs makt som också är de positioner som tillskrivs agency.

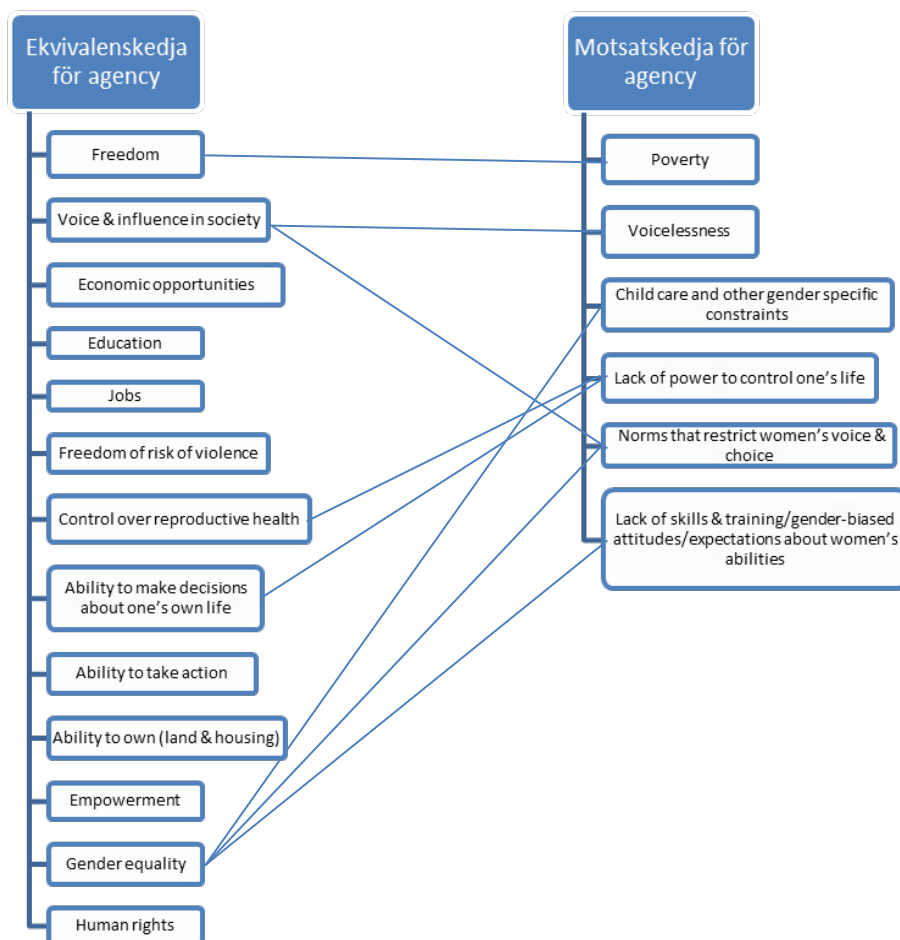
Efter analysen av begreppet agency och efter detta exempel ska vi nu jämföra analysen av Kabeer och AWID med vår analys av Davies. Vi tolkade tidigare Davies som att vissa diskursiva positioner tillskrivs agency, medan andra inte gör det. Hennes exempel på subjektspositioner som sällan tillskrivs agency var bland andra positionen “kvinna”. Vi tolkar Kabeer och AWID som att subjektspositionen “kvinna” kan tillskrivas agency, medan diskursiva positioner som “fattig” och “passiv bidragstagare” inte tillskrivs agency och istället medverkar till att dölja kvinnornas agency. Vi tolkar därför Davies, AWID och Kabeer som att de har liknande tankar där olika diskursiva positioner gör eller inte gör agency, samtidigt som de skiljer sig åt då de inte tillskriver samma subjektspositioner agency.

Vidare tar Kabeer och AWID upp agency som förmågan att göra motstånd - "power to" -, vilket är en likhet med Davies. Om en subjektsposition som inte tillskrivs agency, till exempel "fattig kvinna", förhandlar med eller manipulerar andra subjektspositioner som tillskrivs agency, till exempel "rik man", skapar hon agency. Detta är samtidigt att göra motstånd mot den rådande diskursen, då en "fattig kvinna" i diskursen tillskrivs mindre agency än en "rik man". Denna typ av motstånd och förhandling med diskurser stämmer överrens med hur vi har tolkat Davies syn på agency.

Sammanfattningsvis har vi tolkat AWID:s och Kabeers texter som att agency är olika former av makt. Motsats till agency - och då makt - är att vara ett offer och att vara en passiv bidragstagare. Vår tolkning är att subjektspositioner som "man" och "kvinna" tillskrivs agency, medan positioner som inte tillskrivs makt i diskursen inte heller tillskrivs agency.

2.3 Agencydiskursen i Världsbankens rapport

Nu har vi analyserat Davies artikel samt AWID:s publikationer tillsammans med Kabeers artikel. Nedan följer en analys av Världsbankens rapport *Voice and Agency: Empowering Women and Girls for Shared Prosperity* (2014). Liksom i de två avsnitten ovan börjar vi med att presentera ekvivalens- och motsatskedjor (se *Figur 3*) samt citat ur rapporten och vår analys av dessa citat. Sedan använder vi återigen kön som exempel för att konkretisera vår analys, vi jämför Världsbankens agencydiskurs med de två tidigare och avslutar igen med en sammanfattning.

Figur 3. Ekvivalens- och motsatskedja för Världsbankens agencydiskurs.

Expressions of agency: [...] Freedom of the risk of violence, control over sexual and reproductive health and rights, ability to own and control land and housing, voice and influence in society. (World Bank 2014: 4)

Frihet från risk för våld, sexuell autonomi, möjlighet att äga och kontrollera land och bostad, röst och inflytande i samhället är, som vi tolkat det, alla en del av Världsbankens agencydiskurs som tillsammans skapar betydelsen för nodalpunkten agency. I rapporten skriver Världsbanken att agency är något en person kan ha om ovanstående definition av agency återfinns hos en person (World Bank 2014).

Agency is difficult to capture in its entirety. Agency can be expressed in many ways: through personal relationships, autonomy in decision-making, and ability to amass endowments—such as land or property, education, or good health - through participation in politics and by freedom of movement. (World Bank 2014: 4)

Världsbanken problematiserar svårigheten att beskriva begreppet agency i citatet ovan. Det framkommer att agency kan uttryckas på många olika sätt, men banken begränsar sina exempel på uttryck till fem stycken, vilka alla på något sätt finns med som moment i den ekvivalenskedja vi presenterat tidigare i *Figur 3*.

Agency has intrinsic value: the ability to exercise choice and to take action is important in its own right. Amartya Sen powerfully argued this value in *Development as Freedom*, published in 1999, and the intrinsic value of process freedoms is now an accepted element of mainstream development thinking. More than a decade ago, *World Development Report 2000/2001: Attacking poverty* included voicelessness as a social dimension of poverty. That report found that poverty meant lack of freedom of choice and action and lack of power to control one's life: *Poverty is like living in jail, living in bondage, waiting to be free*—quoting a young Jamaican woman. (World Bank 2014: 6)

Agency also has instrumental value — that is, expanding agency is likely to bring broader gains for development and to advance the agenda of eliminating poverty and sharing prosperity. (World Bank 2014: 6)

I detta citat från rapporten skriver Världsbanken att det finns ett inneboende värde i begreppet agency, som är “the ability to exercise choice” och “the ability to take action”. Vidare menar Världsbanken att fattigdom innebär brist på frihet att kunna göra detta och att fattigdom är “lack of freedom of choice and action” och “lack of power to control one's life”. Att vara fattig blir på så vis motsats till att vara fri, vilket även framgår i den citering av en ung kvinna som Världsbanken gjort. Vår tolkning är därmed att Världsbanken ställer “freedom”, i motsats till “poverty”. Ett instrument för att motarbeta fattigdom kan således vara att arbeta för en ökad tillskrivning av agency.

Världsbanken skriver också att en av fattigdomens sociala dimensioner är “voicelessness”. Vi tolkar “voicelessness” som motsats till “voice”, vilket återfinns i ekvivalenskedjan. Därmed hittas ”voicelessness” i motsatskedjan. Världsbanken skriver att “voice” är ett uttryck för agency. Världsbanken återkommer till att kvinnans röst hålls tillbaka av restriktiva könsnormer. Detta tolkar vi som att vissa (i detta fall kvinnors) tillskrivna subjektposition kan leda till minskad röst och därmed också minskad agency.

Vidare står det i rapporten att “[i]nequalities can intersect to produce a ‘multiplication of disadvantage’ for instance, the intersection of gender, age ethnicity, and place of residence can have significantly more deleterious effects than the effects of gender alone.” (World Bank 2014: 9). Världsbanken pekar här på att olika grupper gynnas eller missgynnas till olika hög grad. Vi tolkar det som att olika subjektspositioner tillskrivs olika agency och om en person tillskrivs flera av de missgynnsamma diskursiva positionerna försämras denna persons möjlighet till agency ytterligare.

Enabling women's control over decisions about family formation also has instrumental value, as these decisions can affect investments in their education and economic opportunities as well as their health. (World Bank 2014: 95)

Labor market and growth policies for job creation need to include measures to address the gender-specific constraints that prevent women accessing productive jobs, such as child care responsibilities, lack of skills and training, and gender-biased attitudes and expectations about women's abilities. Further, while jobs can create agency, women's lack of agency limits their ability to get good jobs and benefit from them. *Gender at work* identifies policy actions to address women's agency constraints across the lifecycle and shows how the private sector - the main creator of jobs - can lead and innovate for gender equality. (World Bank 2014: 39)

“Economic opportunities” nämns frekvent i Världsbankens rapport som ett mått på agency och som ett medel att nå agency. Exempelvis sägs kvinnors agency vara begränsad bland annat på grund av just brist på ekonomiska möjligheter: “In practise, women’s agency is often limited by a series of compounding constraints. These constraints can arise from limited endowments and economic opportunities.” (World Bank 2014: 7) Dessa ekonomiska möjligheter kan, enligt rapporten, tillsammans med utbildning öka genom att öka möjligheter för kvinnor att kontrollera och ta beslut angående familjeplanering. Vidare står det i citatet att “jobs” kan skapa agency, medan kvinnors brist på agency kan göra det svårt för dem att få ett bra jobb. Även “gender equality” kopplas samman med agency.

Världsbanken lägger ansvar på arbetsmarknaden och den privata sektorn för åtgärder för att fler kvinnor ska nå arbetsmarknaden. De problem som Världsbanken anser behöver åtgärdas är “child care responsibilities”, “lack of skills and training” och “gender-biased attitudes and expectations about women’s abilities”. Dessa moment har vi tolkat som motsatser till agency och som därmed finns att hitta i motsatskedjan.

Agency is the ability to make decisions about one’s own life and act on them to achieve a desired outcome, free of violence, retribution, or fear. The ability to make those choices is often called empowerment. (World Bank 2014: 3)

Freedom from violence is an essential domain of agency for both its intrinsic value in asserting fundamental human rights and instrumental value in promoting gender equality in a wide range of outcomes at the individual, family, and social levels. (World Bank 2014: 55)

I rapporten framgår det att agency är möjligheten att ta beslut gällande det egna livet och agera utefter de beslut en tagit för att uppnå det resultat en önskar. Detta ska vara möjligt utan att riskera våld, straff eller rädsla. Detta kallas ofta, enligt Världsbankens rapport, för “empowerment”. Vår tolkning är således att Världsbanken likställer agency och ”empowerment” och därför är begreppet ”empowerment” inkluderat i ekvivalenskedjan.

Frihet från våld och risk för våld, som en viktig del för att kunna ha agency, är återkommande i rapporten. Liksom övriga relevanta moment återfinns detta moment i ekvivalenskedjan. I citatet ovan hänvisar banken till vikten av frihet från våld i de mänskliga rättigheterna och som ett viktigt värde för att uppnå jämlikhet mellan könen, men hävdar även att det finns en rad andra fördelar med att adressera problemet, till exempel på familjenivå och på social nivå.

Education increases women’s agency, and more educated women are often more able to take decisions and have choices, even where gender norms are restrictive. (World Bank 2014: 43)

Women with more education experienced fewer constraints to their agency and that more educated women have greater sexual autonomy. (World Bank 2014: 43)

The strongest correlate of women’s sexual autonomy in a relationship is her level of education. (World Bank 2014: 62)

Education's importance for development and gender equality is widely recognized— education increases skills and capabilities and allows people to live longer, healthier, and more productive lives. It can also help shift gender norms that restrict women's voice and choice. (World Bank 2014: 43)

Enligt vår tolkning är "education" ett centralt moment i ekvivalenskedjan, då Världsbanken i sin rapport kopplar samman utbildning med flera andra moment i kedjan. I rapporten beskrivs även "education", tillsammans med "economic opportunities", som två kugghjul. Dessa två kugghjul driver det tredje hjulet; agency. (World Bank 2014: 8) Utbildning sammankopplas även till många av de andra momenten. Till exempel som medel för att uppnå frihet, sexuell autonomi (bestämmanderätt över sig själv och sin egen kropp) och ekonomiska möjligheter, möjlighet att ta beslut och möjlighet till val, få ökad livslängd och hälsa samt ett mer produktivt liv.

Vi ska nu återigen använda oss av exemplet "man"/"kvinna" för att exemplifiera vår analys av Världsbankens agencydiskurs. Vi har tolkat Världsbankens rapport som att agency är något en person kan ha oavsett vilket kön de tillhör. Dock skriver Världsbanken att det finns normer som begränsar kvinnor. Vi tolkar detta som att dessa normer bidrar till att skapa subjektspositionen "kvinna" och att denna position har sämre förutsättningar att tillskrivas agency, då de har svårare att få tillgång till de verktyg (utbildning, ekonomiska möjligheter) som enligt Världsbanken bidrar till agency. Vi tolkar Världsbankens rapport som att subjektspositionen "kvinna" inte i sig tillskrivs (respektive inte tillskrivs) agency, utan snarare är en position som tillskrivs förutsättningar som Världsbanken menar är ogynnsamma för att kunna tillskrivas agency. Subjektspositionen "man", å andra sidan, begränsas inte av könsnormer på samma sätt som "kvinnor" för att tillskrivas agency, utan har bättre förutsättningar att tillskrivas agency.

Denna syn på subjektspositioner kan jämföras med Davies, Kabeers och AWID:s. Vi tolkade Davies som att vissa subjektspositioner tillskrevs agency, medan andra inte gjorde det. Likaså tolkade vi Kabeer och AWID som att vissa subjektspositioner tillskrevs agency och andra inte, dock inte samma subjektspositioner som hos Davies. Medan Davies tillskriver endast positionen "man" agency, så tillskriver Kabeer, AWID och Världsbanken både subjektspositionen "man" och subjektspositionen "kvinna" agency. Vi tolkar detta som att Davies ser subjektspositionen "kvinna" i sig (som den görs i rådande diskurser) som ett hinder för agency, medan Kabeer, AWID och Världsbanken snarare ser andra faktorer som hinder för agency.

De tre diskurserna berör också röstens betydelse. Davies skriver att agency skapas genom rösten och att vissa subjektspositioner står helt utan röst (de hörs inte som legitima talare) och saknar agency i dagens diskurser. AWID och Kabeer nämner inte rösten explicit, men påtalar förhandlingen och manipulationens betydelse för makt och agency, vilket är handlingar som utförs genom rösten. Världsbanken skriver att en röst i samhället ger agency och att kvinnors röst hålls tillbaka av restriktiva könsroller. Således är rösten ett verktyg för att tillskrivas agency i samtliga diskurser. Vidare är förmågan att använda rösten även en makt att agera, därför tolkar vi även samtliga diskurser som att agency kan göras genom "power to".

Sammanfattningsvis har vi tolkat Världsbankens agencydiskurs som att agency är likställt med frihet och att det uppnås genom, till exempel,

ekonomiska möjligheter och utbildning. Det ställs i motsats till fattigdom. Vidare har vi tolkat Världsbankens diskurs som att kön i sig inte spelar roll i frågan huruvida en person tillskrivs agency. Dock har “män” och “kvinnor” olika tillgänglighet till de verktyg och resurser som kan leda till att en person tillskrivs agency.

3 Diskussion

Nu har vi utfört vår analys och pekat på vissa likheter och skillnader mellan de olika diskurserna. Nedan kommer vi diskutera vårt resultat av diskursanalysen. Vi börjar med att kortfattat diskutera begreppets övergång från teoretisk feministisk diskurs till praktisk feministisk diskurs, för att sedan mer ingående diskutera hur begreppet förändrats i betydelse när Världsbanken använder det. Vi kommer att behandla en liberalisering av de agencydiskurser vi undersökt, Världsbanken som kunskapsbank, hur begreppet agency kan ha förändrats samt effekter av Världsbankens användande av begreppet.

3.1 Jämförelse av Davies och AWID/Kabeers agencydiskurser

Från vår analys har vi kunnat utläsa både skillnader och likheter mellan Davies och AWID och Kabeers agencydiskurser. En likhet mellan agencydiskurserna är bådas fokusering på mostånd mot rådande diskurser. En skillnad mellan diskurserna är att vi tolkat AWID och Kabeers diskurs som mer konkret och mer liberal än Davies poststrukturalistiska agencydiskurs. Exempelvis innehåller AWID och Kabeers agencydiskurs ekvivalenskedja begrepp som "rights", samtidigt som fokuseringen på subjektspositioner är betydligt lägre än hos Davies (subjektspositioner nämns inte explicit).

Tidigare forskning har visat på en urvattning av begrepp då organisationer tar upp dem från civilsamhälle och teoretiker, och börjar använda dem som buzzword (Cornwall & Eade 2010). Vår analys har visat på en förändring i begreppets agencys betydelse. Som vi skrev i *1.4 Forskningsöversikt* har tidigare forskning visat exempel på hur NGO:s tagit över organisering i civilsamhället, vilket resulterat i en förändring av den politiska rörelsen (Jad 2010). Då Davies och Kabeer är en teoretiker kan vi inte kalla den förändring vi observerat när agency togs upp av AWID för NGO-isation, däremot tycker vi oss se en likhet med NGO-isation i och med att begreppets betydelse förändrats när det tagits upp av en organisation. Den förändring vi ser tolkar vi som en liberalisering av agencydiskursen från Davies användning av begreppet till AWID och Kabeers användning.

3.2 Världsbankens agencydiskurs

Det vi är mest intresserade av är hur begreppets betydelse förändrats när det tagits upp av Världsbanken. Vi har tolkat Världsbankens agencydiskurs som mer liberal än hur agency använts i de andra texterna. Exempel på detta är hur Världsbanken kopplar begreppet till frihet och ekonomiska möjligheter, vilket är centralt i liberalismen.

Jönsson m. fl. skriver att Världsbanken kan ha tagit upp buzzwords för att öka sin legitimitet (Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110). Världsbanken har fått kritik för att vara för inriktade på ekonomi istället för att se till lokala kontexter och till enskilda personer. “[B]akom språkbruket döljer sig fortsatt samma agenda om ekonomisk tillväxt genom privatisering och liberalisering. Begreppets radikala och djupt politiska betydelse har försvunnit och förvandlats till apolitiska termer för policy-implementering.” (Green 2008; Hickey 2009 refererade i Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110-1) I analysen kom vi fram till att agency tydligt kopplas till begrepp som ekonomiska möjligheter och jobb. Detta stärker de argument som finns för att Världsbankens förändring av begreppet agency - genom en sammankoppling med fler ekonomiska begrepp - är en del av en liberalisering av begreppets betydelse.

Kabeer har kritiserat hur organisationer urvattnat perspektiv genom att använda dem i sin egen retorik som inte stämmer överens med det politiska budskapet i det tidigare sammanhanget (Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110). Det går att argumentera för en likhet mellan den typen av urvattning av perspektiv och Världsbankens användning av begreppet agency som ett urvattnande av feminismens begrepp - och då ett avväpnande av feminismen - då Världsbanken inte använder begreppet i sin tidigare politiska betydelse.

3.3 Världsbanken som kunskapsbank

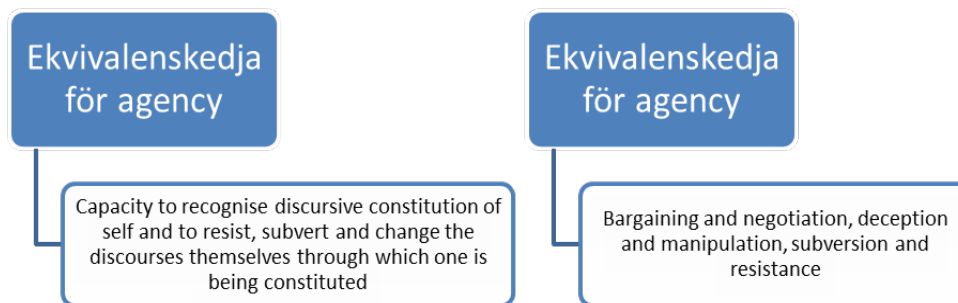
Enligt Robin Broad har Världsbanken för avsikt att bli en *kunskapsbank*, där Världsbankens kunskap är den objektiva sanningen (2010: 294). Broad menar dock att banken istället visar en snedvriden bild av “sanningen”, med utvald statistik och fakta till fördel för deras egna liberala agenda (2010: 297-9) och att de på så vis återskapar den nyliberala utvecklingsdiskurs de själva förespråkar (2010: 293). Laclau menar att objektivitet är avlagrad makt där en inte längre kan se alternativen till det som läses som sanning (Winther Jørgensen & Phillips 1999: 45). Världsbankens anspråk på att vara en kunskapsbank kan därför läsas som ett försök att skapa objektivitet, genom att få oss att sluta se kontingensen i begrepps betydelse.

Vi menar att Världsbanken gör anspråk på att vilja stå bakom en objektiv sanning i och med att de kallar sig för kunskapsbank. Den västerländska och liberala diskurs som Världsbanken verkar inom ger en viss diskursiv position. Parker skriver att medvetenhet kring sin egen subjektposition och politics of location (politik baserat på ens situerade kunskap), är viktigt när begreppet agency används eller analyseras, då ensidigt teoretiserande “risks perpetuating

Eurocentric cultural and knowledge-based imperialism [...]” (Parker 2012: 2). Världsbankens anspråk på att vara en kunskapsbank kan därför ses som ett bestående av västerländska diskurser och av ett västerländskt maktövertag.

3.4 Förändring i begreppet agencyens betydelse

Jönsson m. fl. skriver att individers agency, snarare än omvandlingar av strukturer, används som en drivkraft för att förändra samhället och som ett sätt att gå från mer abstrakt teoretisering till konkret politisk implementering (Jönsson, Jerneck & Arvidson 2011: 110). Detta stämmer väl överrens med det resultat vi fått, där agency inom Davies diskurs görs genom bland annat förmågan att känna igen, förändra och omstörsta rådande diskurser. Enligt vår tolkning innefattar även AWID och Kabeers diskurs agency som ett motstånd mot rådande diskurser. Detta exemplifieras i *Figur 4* med ett urklipp från ekvivalens- och motsatskedjor i vår analys av Davies respektive AWID och Kabeers agencydiskurser.

Figur 4. Delar av ekvivalenskedjorna från Davies (till vänster) samt AWID och Kabeer (till höger).

Vi tolkade vårt resultat som att agency inom Världsbankens diskurs handlar om makt och möjlighet att göra vissa saker, men fortfarande ett görande inom diskursen. Exempelvis kan agency tillskrivas en person då den har vissa förutsättningar eller resurser så som utbildning och ekonomiska möjligheter. Att tillskrivas agency handlar då om att ha tillgång till resurser som är centrala i Världsbankens diskurs. Ett exempel på detta utifrån vår analys av Världsbankens agencydiskurs följer i *Figur 5*.

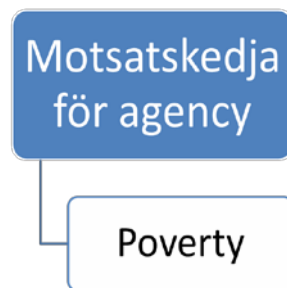

Figur 5. Utdrag från ekvivalenskedjan för Världsbankens agencydiskurs.

Det går därmed att argumentera för en förändring i begreppet agency's betydelse i de olika diskurserna. Vi tolkar vår analys som att det har skett och sker en diskursiv kamp mellan de olika diskurserna där samtliga vill tillskriva den flytande signifikanten utifrån sin egen betydelse.

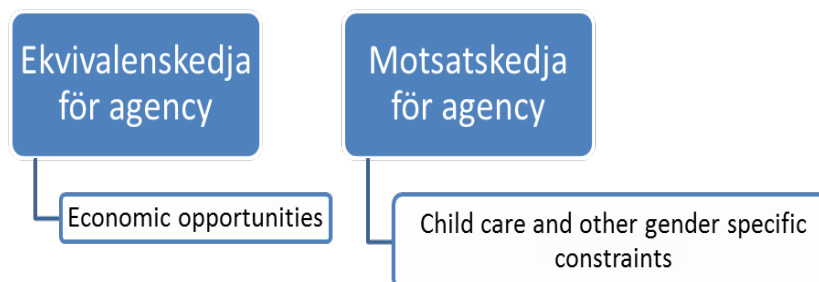
Som sagt har vi tolkat Världsbankens agencydiskurs som liberal. Ett agerande inom Världsbankens diskurs befäster därför den liberala diskursen, medan användandet av agency med dess betydelse inom Davies diskurs istället skulle förespråka att stå emot den liberala diskursen. På så vis kan Davies samt AWID och Kabeer läsas som kritiska mot rådande diskurser, och att agency i deras diskurser delvis handlar om att göra motstånd mot dessa strukturer, medan agency används av Världsbanken till att befästa samma strukturer.

AWID framför kritik mot att tillskriva kvinnor egenskaper som gör att en inte ser kvinnors agency. Som vi skrivit i analysen har vi tolkat att Världsbanken ställer "fattig" i motsats till agency och kvinnor har sämre tillgång till agency. På så vis kopplas "kvinnor" och "fattigdom" ihop, och AWID:s kritik kan således appliceras på Världsbankens diskurs. Samtidigt som "kvinnor" och "fattigdom" kopplas ihop knyts även "män" och agency samman, då agency ställs i motsats till "fattigdom", och "män" i Världsbankens rapport framställs som att inneha agency. Vi exemplifierar detta med en del av motsatskedjan från analysen av Världsbankens diskurs i *Figur 6*.

Figur 6. Del av motsatskedjan för Världsbankens agencydiskurs.

I ekvivalenskedjan för Världsbankens diskurs kopplas begrepp som ekonomiska möjligheter och jobb samman med agency. Dessa begrepp har i Världsbankens rapport främst sammankopplas med "män" och därför blivit "manligt" kodade. När dessa "manligt" kodade moment kopplas samman med agency fråntas "kvinnor" samtidigt möjligheten att tillskrivas agency i sin nuvarande position, där hon genomför "kvinnligt" kodade sysslor som till exempel att ta hand om barn. Återigen använder vi ekvivalens- och motsatskedjan från analysen av Världsbankens diskurs för att tydliggöra våra resonemang, vilket kan ses i *Figur 7*.

Figur 7. Utdrag från ekvivalens- och motsatskedja för Världsbankens agencydiskurs.

“Män” och “manligt” kodade sysslor kopplas samman med agency, samtidigt som “kvinnor” och “kvinnligt” kodade sysslor inte sammankopplas med agency. Det gör att “kvinnor” inte tillskrivs agency när de utför “kvinnliga” sysslor. Med utgångspunkt i detta resonemang kan en argumentera för att Världsbanken skapar och befäster en diskurs som skapar “manligt” kodade egenskaper som de egenskaper som kan ge agency.

Vidare kan en argumentera för att denna uppvärdering av “manliga” egenskaper och nedvärdering av “kvinnliga” egenskaper återskapar och befäster ojämställdhet. Egenskaper och sysslor som förknippas med “kvinnor” värderas lägre än egenskaper och sysslor som förknippas med “män”. Detta gör att alla personer som tillskrivs “kvinnliga” egenskaper kan värderas lägre.

3.5 Ytterligare effekter av Världsbankens användande av begreppet

Slutligen kan det finnas ytterligare effekter av Världsbankens användande av begreppet, än de vi nämnt ovan. Det kan vara positivt att Världsbanken behandlar och erkänner ojämställdhet som ett problem. Institutionen har mycket makt (Sundström, Rosén & Hall 2004: 84-5) och har därför möjlighet att påverka genom att sprida information om ett problem som inte tidigare varit/är erkänt av alla. Även om Världsbankens jämställdhetsarbete är mer liberal-feministiskt än det arbete som förs i exempelvis AWID, så är det kanske mer effektivt än inget jämställdhetsarbete alls.

Det har inte alltid varit en självklarhet att en institution som Världsbanken arbetar för ett mer jämställt samhälle. Den jämförelsevis “icke-radikala” synen och avsaknaden av användande av just ord som feminism och patriarkat kan leda till att Världsbanken även kan nå ut till människor som annars är skeptiska till feminismen. Världsbanken kan troligtvis nå en bredare massa, fler beslutsfattare och fler toppar i näringslivet än feminismen och på så vis eventuellt få större positiva effekter än feminismen. Detta dock samtidigt som de befäster sin liberala diskurs och delvis förändrar innebörden i begreppet agency. Det går därmed därför även att argumentera för att effekterna av Världsbankens rapport snarare hämmar jämställdhet och feminism.

4 Slutsats

Hur förändras begreppet agencies betydelse av att Världsbanken använder begreppet som buzzword?

Vi har diskuterat kring hur begreppet agencies betydelse har förändrats när Världsbanken använt begreppet som buzzword. Som svar på vår frågeställning anser vi att begreppet agencies betydelse har förändrats och att detta skett på framför allt tre sätt. För det första ser vi en liberalisering av begreppets betydelse, där agency kopplas samman med begrepp som ekonomiska möjligheter och frihet.

För det andra ser vi en skillnad i hur agency tillskrivs olika typer av handlande i olika diskurser. I Davies agencydiskurs tillskrivs agency en person som gör motstånd mot sin tillskrivna subjektsposition och i både Davies och Kabeers/AWID:s agencydiskurser tillskrivs agency en position som gör motstånd mot rådande diskurser. Detta medan agency i Världsbankens diskurs tillskrivs personen som agerar i enlighet med diskursen. Agency används därmed som ett verktyg för att befästa den liberala diskursen i Världsbankens diskurs.

För det tredje ser vi en övergång från att agency varit en subversiv handling i Davies diskurs till att bli en "manligt" kodad handling i Världsbankens diskurs. Världsbanken likställer agency med typiskt "manliga" attribut, medan "kvinnor" kopplas ihop med fattigdom. Fattigdom i sin tur ställs i motsats till agency, alltså ställs "kvinnor" delvis i motsats till agency. "Kvinnor" kan därmed inte ha agency i sin nuvarande "kvinnliga" position eftersom Världsbanken skapar en diskurs där endast "manliga" attribut kan ge agency.

Vi har sett en liberalisering av agencydiskursen som stegvis ökar från Davies via AWID och Kabeer till Världsbankens användande av begreppet. Samtidigt har Världsbanken gjort anspråk på att befästa denna liberala diskurs genom att vara en kunskapsbank. När Världsbanken också använder agency som ett befästande av strukturer riskerar Davies teori - som här får representera teoretisk feminism - och Kabeers och AWID:s teorier - som representerar feminism i praktiken - att avväpnas.

Vi är medvetna om att det finns många syner på agency inom feminismen och att de feministiska teoretiker och NGO:n vi har undersökt inte är representativa för andra teoretiska synsätt på agency. Vår undersökning pekar ändå på att det kan bli problematiskt när teoretiker, NGO:s och Världsbanken använder samma begrepp men tillskriver det olika betydelser då detta kan påverka vilka medel de använder sig av och vilka mål de sätter upp. Detta kan vara värt att uppmärksamma för att bättre förstå konsekvenserna av det jämställdhetsarbete som utförs av organisationer som NGO:s och institutioner som Världsbanken.

5 Avslutning

I vår uppsats har vi haft som ambition att framhäva språkets makt i skapandet av verkligheten. För att återknyta till det inledande citatet vill vi framhålla föränderligheten i begrepp, vilket vi tycker att vi visat med vår undersökning av begreppet agency. Vår undersökning har bestått av en diskursteoretisk analys för att se en eventuell förändring i begreppet agencies betydelse då det tagits upp som buzzword av Världsbanken. Vi har sett en förändring i betydelse hos begreppet genom att begreppet liberaliserats och blivit manligt kodat, samt att begreppet inte längre innefattar ett motstånd mot rådande diskurser.

Det vore intressant att göra fler undersökningar på liknande begrepp och buzzwords för att ytterligare undersöka hur begrepp förändras, varför dessa förändringar sker samt vilka effekter och konsekvenser detta kan få. Det vore då också gynnsamt att använda sig av ett större material för att öka undersökningens tyngd. Vidare kan begreppets förändring i sig representera mer än bara begreppet, vilket öppnar upp för fortsatt forskning kring exempelvis Världsbankens jämställdhetsdiskurs och institutionens jämställdhetsarbete i allmänhet. Då agency används flitigt inom utvecklingsdiskursen vore det även intressant att undersöka hur diskursen kan förändras inom utveckling och hur det påverkar NGO:s arbete och resultat. Sist men inte minst skulle en undersökning av Världsbankens arbete och intentioner bakom rapporten vara spännande att undersöka - exempelvis genom intervjuer med anställda - för att få en djupare förståelse för varför de använder begreppen som de gör.

6 Referenser

- AWID, 2013. *Reflections towards a post-2015 development agenda An AWID in-depth analysis of the Post-2015 High Level Panel Report and recommendations moving forward*. 2013-08. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/an_awid_indepth_analysis_of_the_post-2015_high_level_panel_report.pdf Hämtdatum: 2015-11-27
- Batliwala, Srilatha, 2010. "Taking the power out of empowerment - an experiential account" i Cornwall, Andrea & Eade, Deborah (red.). *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub, s. 111-122.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005. "Diskursanalys" i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 305-362.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2012. "Diskursanalys" i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 353-415.
- Broad, Robin, 2010. "'Knowledge Management': a case study of the World Bank's Research Department" i Cornwall, Andrea & Eade, Deborah (red.). *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Great Britain: Oxfam, s. 293-303.
- Butler, Judith, 2007. *Genustrubbel feminism och identitetens subversion*. Enskede: TPB.
- Cornwall, Andrea, 2010. "Introductory Overview - buzzwords and fuzzwords: deconstructing development discourse" i Cornwall, Andrea & Eade, Deborah (red.). *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub, s. 1-18.
- Cornwall, Andrea & Deborah Eade (red.), 2010. *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub.
- Davies, Bronwyn, 1991. "The Concept of Agency: A Feminist Poststructuralist Analysis" i *Social Analysis: The International Journal of Social and Cultural Practice, Postmodern Critical Theorising*, nr 30, s. 42-53. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.jstor.org/stable/23164525?seq=1#page_scan_tab_contents Hämtdatum: 2015-12-25
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.), 2012. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Hinton, Peta, 2014. "Situated Knowledges' and New Materialism(s): Rethinking a Politics of Location". *Women: A Cultural Review*, vol. 25, nr 1, s. 99-113. [Elektronisk] Tillgänglig:

- <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09574042.2014.901104>
Hämtdatum: 2015-12-10.
- Jad, Islah, 2010. "NGO:s between buzzwords and social movements" i Cornwall, Andrea & Eade, Deborah (red.) *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub, s. 193-202.
- Jönsson, Kristina, Jerneck, Anne & Arvidson, Malin, 2011. *Politik och utveckling i en globaliserad värld: en introduktion*. Lund : Studentlitteratur.
- Kabeer, Naila, 1999. "Resources, Agency, Achivements: Reflections on the Measurement of Women's empowerment" i *Development and Change*, vol. 30. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, s. 435-464.
- Oxford English Dictionary, 2016. "buzzword". Oxford University Press. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.oed.com/view/Entry/25493?redirectedFrom=buzzword#eid11390186>. Hämtdatum: 2016-01-05.
- Parker, Joe, 2012. "Questioning Appropriation: Agency and Complicity in a Transnational Feminist Location Politics" i *Journal of Feminist Scholarship*, nr 3. s. 1-16.[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.jfsonline.org/issue3/pdfs/parker.pdf> Hämtdatum: 2015-11-23.
- Rosenberg, Tiina, 2005. "Introduktion" i Butler, Judith. *Könet Brinner! texter*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Smyth, Ines, 2010. "Talking of gender: words and meanings in development organisations" i Cornwall, Andrea & Eade, Deborah (red.) *Deconstructing development discourse: buzzwords and fuzzwords*. Bourton on Dunsmore, Rugby, Warwickshire: Practical Action Pub, s. 143-152.
- Sundström, Mikael, Rosén, Malena & Hall, Martin, 2004. *En guide till mellanstatliga organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- VeneKlasen, Lisa & Khan, Alia, 2013. "Organizing for Women's Economic Empowerment: access to resources and principles for change" i *Re-envisioning Development Exploring Alternativ Constructions Across the Globe Debates from the 2012, AWID Forum*. 2013:2. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/idea_debate_articles_issue_2_eng.pdf Hämtdatum: 2015-12-01.
- Winther Jorgensen, Marianne & Phillips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- World Bank, 2014. "Voice and Agency: Empowering Women and Girls for Shared Prosperity". [Elektronisk] Tillgänglig: www.worldbank.org/.../document/Gender/Voice_and_agency_LOWRES.pdf . Hämtdatum: 2015-11-27
- World Bank, 2016. "About" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.worldbank.org/en/about>. Hämtdatum 2016-01-04.